

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาการจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กโดยครูอนุบาล แบ่งเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดและหลักการจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก
 - 1.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพสถานศึกษา
 - 1.2 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก
 - 1.3 รูปแบบของสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก
 - 1.4 คุณค่าและความสำคัญของสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก
 - 1.5 การจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก
2. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 2.1 พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 2.2 ความหมายและความสำคัญของการประเมิน
 - 2.3 หลักการประเมินพัฒนาการ
 - 2.4 ลักษณะของการประเมินพัฒนาการ
 - 2.5 วิธีการประเมินพัฒนาการเด็ก
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดและหลักการจัดทำสารนิทัศน์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยเกี่ยวกับการศึกษาให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติซึ่งได้รับการตอบสนองอย่างเป็นรูปธรรม คือ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 โดยมาตรา 6 มีเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ “เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนดังกล่าว สถานศึกษาต้องมีการบริหารจัดการคุณภาพอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ปัจจุบันการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องบริหารจัดการศึกษาในเชิงคุณภาพโดยมีการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญ

การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาระดับหนึ่งที่ต้องมีการประเมินเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งที่การศึกษาปฐมวัยมิได้เป็นการศึกษาภาคบังคับ แต่ด้วยรัฐเห็นว่าเป็นการศึกษาตามกำหนดความหมายในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ต้องมีการจัดอย่างมีมาตรฐานและให้พิจารณาถึงคุณภาพการศึกษาเช่นกัน กุลยา ตันติผลาชีวะ (2550) กล่าวว่า สำนักรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้กำหนดแนวมาตรฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยเน้น 1) คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 2) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเบื้องต้น ได้แก่ การสังเกต การสื่อสาร และทักษะ 3) พัฒนาความคิด 4) รักการเรียนรู้และชอบการแสวงหาความรู้ 5) ความกระตือรือร้นในการทำงานและการทำงานร่วมกับผู้อื่น 6) เป็นผู้มีสุขภาพกาย จิตที่ดี และ 7) เป็นผู้มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะดนตรีและการเคลื่อนไหว

ดังนั้น การศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดอย่างมีคุณภาพ มีลักษณะที่ดีถูกต้องตรงกับความมุ่งหมายและสามารถบรรลุซึ่งเป้าหมายได้ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนแต่ละโรงต้องทำหน้าที่ในการดำรงไว้ซึ่งคุณภาพการศึกษาของตนเองอย่างเป็นระบบและตรวจสอบได้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุด วิจัย	
วันที่.....	24 ก.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	247459
เลขเรียกหนังสือ.....	

1.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัย

การประกันคุณภาพ หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน และผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวม (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550)

การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่ก้ำกึ่งระหว่างสถานศึกษาหรือโรงเรียนอนุบาลกับสถานพัฒนาเด็กเล็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งสถานศึกษาปฐมวัยทั้ง 2 ลักษณะ มีการประกันคุณภาพการศึกษาต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนอนุบาลมีการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของสำนักงานมาตรฐานการศึกษา แต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือสถานเลี้ยงเด็กจะมีการดูแลคุณภาพตามมาตรฐานของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัยไทย ยังใช้ระบบกลาง ๆ โดยใช้แนวคิดหลักการประกันคุณภาพ คือ ครูต้องพัฒนาการทำงานตามปกติของครูให้มีขั้นตอนที่ชัดเจนด้วยการนำกระบวนการ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการแก้ไขปรับปรุง (Action) (PDCA) มาใช้ในการทำงาน (รุ่ง แก้วแดง อ้างถึงใน กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2550)

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนแต่ละโรงที่ต้องดำรงไว้ซึ่งคุณภาพสามารถสนองความต้องการของผู้รับบริการได้หลากหลาย ตามกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมการประกันคุณภาพที่สำคัญประกอบด้วย

1.1) การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

1.2) การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

1.3) การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาโดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง

2) กิจกรรมการประกันคุณภาพมีมาตรฐานการประเมิน 4 กลุ่ม คือ

2.1) มาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้เรียน

2.2) มาตรฐานที่เกี่ยวกับครู

2.3) มาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้บริหาร และ

2.4) มาตรฐานอื่น ๆ ตามสถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดกำหนด

3) หลักการของการประกันคุณภาพการศึกษาปฐมวัยข้างต้นเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาในแง่ของการจัดการศึกษาตามระบบโรงเรียน ซึ่งการศึกษาปฐมวัยและบริหารการศึกษา ดังนั้นการมองคุณภาพการศึกษาปฐมวัยควรจะมองใน 5 ประเด็นหลัก คือ

- 3.1) การบริหารจัดการ
- 3.2) การปฏิบัติต่อเด็ก
- 3.3) การจัดการเรียนการสอน
- 3.4) สมรรถนะครู
- 3.5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

5 ประเด็นหลักดังกล่าวข้างต้นเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตรหรือโปรแกรมการเรียน โครงสร้างการศึกษาของโรงเรียนต้องสะท้อนให้เห็นปรัชญาการศึกษาที่ชัดเจน สัมพันธ์กับเป้าหมายการศึกษาชาติ ที่เน้นการส่งเสริมพัฒนาการ การเตรียมความพร้อมเพื่อการเรียนในระบบรวมถึงการพัฒนาเด็กให้เป็นพลเมืองดี และมีคุณธรรม ดังนั้นโรงเรียนต้องจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้เด็กแต่ละคนเพื่อให้เด็กเป็นคนที่มีความคุณภาพในอนาคต

4) หลักสูตรหรือโปรแกรมที่ดีต้องมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

- 4.1) สนับสนุนให้เด็กสร้างองค์ความรู้ด้วยการค้นคว้าด้วยตนเอง
- 4.2) เด็กสามารถเรียนด้วยตัวเองตามความสนใจ
- 4.3) โรงเรียนต้องจัดแหล่งเรียนรู้สื่อการเรียนการสอนและประสบการณ์ให้

สนองตอบพัฒนาการเด็กแบบองค์รวม

- 4.4) เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกและสื่อสาร
- 4.5) ให้ชุมชนเป็นแหล่งส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
- 4.6) มีการจัดทำสารนิทัศน์อย่างเป็นระบบ ทั้งรูปแบบบันทึก และผลงาน

ซึ่งสามารถสะท้อนประสบการณ์ของเด็ก

4.7) ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

การประกันคุณภาพของสถานศึกษาปฐมวัย จึงต้องจัดให้ครอบคลุมทั้งด้านเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งสิ่งที่สถานศึกษาต้องทำให้ชัดเจน คือ การมีระบบข้อมูลการศึกษาที่สามารถนำเสนอแก่ประชาชนได้ทุกเมื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้บังเกิดแก่ผู้รับบริการทางการศึกษาต่อไป

1.2 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับสารนิทัศน์

Helm, Beneke, และ Steinheimer (1998) อธิบายว่า สารนิทัศน์ เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า Documentation หมายถึง การวินิจฉัยหรือการอ้างอิงประกอบหลักฐานหรือข้อมูลชี้ขาด ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (อ้างถึงใน พัชรี ผลโยธิน, 2543) กล่าวว่า “Documentation” ใช้เรียกเป็นภาษาไทย ว่า “สารนิทัศน์” ซึ่งมาจากคำว่า “สาระ” หมายถึง ส่วนสำคัญ ถ้อยคำ ผสมกับคำว่า “นิทัศน์” หมายถึง ตัวอย่างที่นำมาแสดงให้เห็น ดังนั้น “สารนิทัศน์” จึงหมายถึงส่วนสำคัญที่นำมาเป็นตัวอย่างแสดงให้ผู้อื่นเห็น และพัชรี ผลโยธิน ได้ให้ความหมายของการจัดทำสารนิทัศน์ ไว้ว่า การจัดข้อมูลที่จะเป็นหลักฐานหรือแสดงให้เห็นร่องรอยของการเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จากการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคล และเป็นรายกลุ่ม

กฤษฎา ดันติผลาชีวะ (2550) กล่าวถึง สารนิทัศน์ไว้ว่า สารนิทัศน์เป็นคำที่ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในทัศน์เกี่ยวกับการคิดวิเคราะห์และแปลข้อมูลโดยใช้เอกสารเป็นภาพสะท้อนกลับที่แสดงนิสัยหรือความประพฤติ หรือความสามารถของเด็กคนนั้นด้วยวิธีการเก็บและบันทึกผลงานของเด็กเพื่อใช้เป็นสารสนเทศในการอธิบายความสามารถและคุณลักษณะของเด็ก ข้อมูลที่บันทึกเป็นระยะได้มาจากการสังเกตของครูเป็นข้อมูลที่อธิบายภาพเด็กซึ่งบ่งบอก พัฒนาการของเด็กได้ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา รวมถึงด้านสุขภาพ

Katz และ Chard (1996 อ้างถึงใน Seitz, 2008) อธิบายว่า สารนิทัศน์เป็น ตัวอย่างการสรุปการทำงานของเด็กมีขั้นตอนที่หลากหลายซึ่งแสดงกระบวนการทำงานด้วย รูปถ่าย การเขียนความคิดเห็นของครูหรือบุคคลอื่นที่ทำงานกับเด็ก การตีความจากสิ่งที่เด็ก อภิปราย และแสดงถึงเป้าหมายของกิจกรรม รวมถึงข้อคิดเห็นจากผู้ปกครอง

สรุปได้ว่า สารนิทัศน์ หมายถึง ผลงานหรืองานที่เป็นตัวอย่างการแสดงออกถึง ความสามารถของเด็กผ่านการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนการสอนของครู เป็นหลักฐานและ ข้อมูลการสอนต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือให้ครูนำมาคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ทั้งที่เป็นความคิดของครูและผู้ปกครองที่มีต่อการพัฒนาเด็ก เพื่อช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน ในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

1.3 รูปแบบของสารนิทัศน์

Helm, Beneke และ Steinheimer (1998) กล่าวว่า ระบบสารนิทัศน์เริ่มต้นใช้ในการเรียนการสอนแนวเรกจิโอ เอมีเลีย ซึ่งเน้นในเรื่องประสบการณ์ของเด็ก ความคิด ความจำ และความคิดสร้างสรรค์ระหว่างการทำงาน ให้ความสำคัญของการแสดงงานของเด็กซึ่งใส่ใจในด้านคุณภาพของเนื้อหาและการแสดงออกทางสุนทรีย์ภาพ สารนิทัศน์สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลายรูปแบบ ดังนี้

- 1) พอร์ตโฟลิโอสำหรับเด็กเป็นรายบุคคลเป็นการเก็บชิ้นงานหรือภาพถ่ายของเด็กอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการใช้แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ เพื่อแสดงให้เห็นความก้าวหน้าในการทำงาน เป็นต้น โดยหลักฐานที่เก็บนั้นสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก 5 ด้าน คือ ภาษาและการรู้หนังสือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม และศิลปะ
- 2) การบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับเป็นการแสดงสารนิทัศน์เกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็ก และการสะท้อนความคิดของครู ผ่านลักษณะการบรรยายเรื่องราวหลายลักษณะ เช่น บันทึกคำสนทนาระหว่างเด็กกับครูหรือเด็กกับเด็ก การบันทึกของครู ฯลฯ
- 3) การสังเกตและการบันทึกพัฒนาการเด็ก อาจใช้เป็นแบบสังเกตพัฒนาการการใช้บันทึกสั้น เป็นต้น
- 4) การสะท้อนตนเองของเด็ก อาจทำในรูปของแผนภูมิ การบันทึกด้วยแถบบันทึกภาพ แถบบันทึกเสียง ซึ่งเป็นคำพูดหรือข้อความที่เด็กสะท้อนความรู้ ความเข้าใจความรู้สึกจากการสนทนา อภิปราย แสดงความคิดเห็น
- 5) ผลงานของเด็กหรือของกลุ่มที่แสดงให้เห็นการเรียนรู้ ความสามารถ ทักษะและจิตนิสัยของเด็ก เป็นผลงานที่แสดงถึงความสามารถของเด็กในด้านต่าง ๆ ในรูปแบบของงานเขียน ดนตรี การทำแผนภูมิความคิด เป็นต้น

1.4 คุณค่าและความสำคัญของสารนิทัศน์

Helm, Beneke และ Steinheimer (1998) กล่าวว่า การจัดทำสารนิทัศน์สามารถช่วยให้ผู้อื่นเห็นภาพการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นในห้องเรียนซึ่งเป็นหลักฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการประเมินพัฒนาการของเด็กตามสภาพจริงที่น่าเชื่อถือ ซึ่งคุณค่าของสารนิทัศน์ ได้แก่

1) เป็นการประเมินที่เชื่อถือได้ ครูจัดการเรียนการสอนควบคู่ไปกับการจัดเก็บหลักฐานการเจริญเติบโต พัฒนาการ รวมทั้งการเรียนรู้ทางด้านสติปัญญาและทางด้านสังคมแล้วจัดทำสารนิทัศน์อย่างรอบคอบและเป็นระบบเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ของเด็กภายใต้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและความน่าเชื่อถือของการประเมิน

2) ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอน ครูได้พัฒนาตนเองในการวางแผนจัดการเรียนการสอน การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองและเด็ก และการให้การช่วยเหลือเด็กที่ต้องการ ทั้งนี้ครูต้องรู้จักการจัดการกับชั้นเรียน รู้ว่าต้องทำอะไร จะต้องตั้งคำถามอะไรแก่เด็ก จัดสื่ออะไรให้เด็กบ้าง และจะกระตุ้นพัฒนาการของเด็กอย่างไร

3) บรรลุความแตกต่างหลากหลายของเด็กแต่ละคน การจัดทำสารนิทัศน์สามารถช่วยครูในกาหระบุนและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่เด็กแต่ละคนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

4) เปิดโอกาสให้เด็กและผู้ปกครองมีส่วนร่วม ครูจำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดทำสารนิทัศน์ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงจุดเด่นหรือพรสวรรค์ของเด็กแต่ละคน รวมทั้งต้องทราบวิธีการคัดเลือกและนำเสนอหลักฐานการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้อ่านที่มีความแตกต่างกันทั้งพื้นฐานการศึกษาและความสนใจ สามารถเข้าใจความหมายของการจัดทำสารนิทัศน์ตลอดจนการได้มาซึ่งข้อมูลการสะท้อนความคิดจากผู้ปกครอง

5) เป็นสื่อในการสะท้อนความคิด นอกจากสารนิทัศน์จะบอกถึงการเรียนรู้ของเด็กแล้วยังบอกถึงการเรียนรู้ของครูเกี่ยวกับการสอนอีกด้วย ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์เป็นเสมือนช่องทางในการวิเคราะห์ แบ่งปัน ปรึกษา และแนะนำกระบวนการของการสอนโดยการสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

Helm, Beneke และ Steinheimer (1998) กล่าวว่า การจัดทำสารนิทัศน์เป็นกระบวนการของการมองเห็น ซึ่งครูพยายามแสดงให้เห็นให้ผู้อื่นเข้าใจและมองเห็นภาพของกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นเป็นการสะท้อนให้เห็นความสามารถที่แท้จริงของเด็ก ผ่านกระบวนการของการประเมินตามสภาพจริงดังนั้น ครูที่จัดเก็บผลงานเด็กอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องเป็นระบบส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ดังนี้

1) สารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กสามารถสนองความต้องการในการประกันคุณภาพของการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาของตนเอง กล่าวคือ สารนิทัศน์ที่มีคุณภาพจะแสดงให้เห็นหลักฐานการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กทุกด้าน สามารถมองเห็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่ครูพยายามบูรณาการให้เด็ก เห็นการจัดการของครูทางด้านการสังเกต บันทึกพัฒนาการ และความสนใจพิเศษที่เด็กแต่ละคนมี นอกจากนี้ครูสามารถเน้นให้เห็นการเรียนรู้ของเด็กที่ผ่าน

กระบวนการการสำรวจและปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ เด็กอื่น และสิ่งของอย่างกระตือรือร้น แสดงให้เห็นสื่อและกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมสอดคล้องกับวัย ทั้งยังสามารถช่วยให้ครูประเมินความรู้และความสามารถของเด็กเพื่อการวางแผนจัดกิจกรรมที่พัฒนาความเข้าใจและทักษะเด็กได้ดียิ่งขึ้น

2) ครูที่จัดทำสารนิทัศน์จะสอนเด็กผ่านประสบการณ์ตรง เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เด็กคิดซึ่งจะกระตุ้นให้สมองเจริญเติบโตและพัฒนา เพราะการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกของเด็ก ความรู้สึกจะมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของเด็กในระยะยาว

3) การจัดทำสารนิทัศน์จะช่วยให้ครูมีประสิทธิภาพ มีการวางแผน การตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล รู้ว่าจะจัดห้องเรียนอย่างไร อะไรควรจะทำก่อนหลัง ควรจะถามเด็กอย่างไร จะจัดแหล่งข้อมูลใดให้เด็กเรียนรู้และจะกระตุ้นพัฒนาการเด็กอย่างไร และการจัดทำสารนิทัศน์ช่วยให้ครูตัดสินใจว่าเด็กคนใดจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือพิเศษหรือต้องการการสนับสนุนเพียงใด

4) การจัดทำสารนิทัศน์จะช่วยให้ครูมีความสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัย ศักยภาพ และสนองความแตกต่าง ความต้องการพิเศษของเด็กปฐมวัย

5) เด็กรับรู้ความสำคัญและคุณค่าของการเรียนรู้ โดยการเอาใจใส่รับผิดชอบการทำงาน รู้จักประเมินตนเอง เริ่มเรียนรู้ว่าจะทำอะไรแสดงสิ่งที่ตนเรียนรู้ในการจัดทำสารนิทัศน์กับเพื่อนและครูในชั้นเรียน

6) การจัดทำสารนิทัศน์ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก รวมทั้งเข้าใจการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนและบทบาทของครูและค่านึงถึงบทบาทของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น

Katz และ Chard (1996) กล่าวว่า การจัดทำสารนิทัศน์เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างคุณภาพการประเมินพัฒนาการซึ่งทำให้ผู้ปกครองหรือผู้อ่านสารนิทัศน์เห็นภาพรวมของเด็ก ทั้งยังเข้าใจและทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นอย่างมีความหมายภายในโรงเรียน ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์ที่มีคุณภาพนั้นจะช่วยสร้างให้เกิดคุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยดังนี้

1) ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก การที่เด็กเห็นภาพกระบวนการทำงานตลอดจนผลงานที่แสดงบนบอร์ดสารนิทัศน์จะช่วยให้เด็กเกิดการทบทวนประสบการณ์นั้น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นการจัดทำสารนิทัศน์ที่มีความหมายและสวยงาม ทำให้เด็กรับรู้ถึงคุณค่างานของตน

2) ช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น สนับสนุนให้ครูวางแผนและประเมินการทำงานอย่างต่อเนื่อง

3) ช่วยสร้างความร่วมมือของผู้ปกครองให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก

4) ช่วยทำให้เกิดการวิจัยในชั้นเรียนและส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้มากขึ้น การที่ครูใช้เวลาในการคัดเลือกและจัดระบบสารสนเทศจะทำให้ครูเข้าใจพัฒนาการเด็กอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

5) ช่วยให้เห็นถึงลักษณะหรือวิธีการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งสะท้อนการประเมินพัฒนาการเด็กที่ชัดเจนกว่าการประเมินโดยใช้แบบทดสอบ

การไตร่ตรองสารสนเทศ เป็นกิจกรรมที่ครูผู้จัดทำสารสนเทศต้องดำเนินการอยู่ตลอดเวลา กระบวนการ เพื่อคิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรองข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ทั้งของเด็กและครูอย่างมีหลักการ ในการไตร่ตรองสารสนเทศครูจึงจำเป็นต้องฝึกใช้วิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเองอย่างต่อเนื่อง Booker, Carter และ Nimmo (1999) กล่าวถึง การใช้สารสนเทศเพื่อเป็นเครื่องมือให้ครูได้ไตร่ตรองสะท้อนความคิดในการพัฒนา ดังนี้

1) การไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติ ทำให้ครูเข้าใจ และคิดพิจารณาเกี่ยวกับแนวคิดคุณค่าซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดหรือจุดดีในการสอนได้ดีกว่า

2) การพัฒนาวิชาชีพ ความสามารถ และจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนของครู สามารถเกิดขึ้นได้ในขณะที่ครูไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติในห้องเรียน

3) การไตร่ตรองสะท้อนความคิดและการทำสารสนเทศ ช่วยให้ครู ผู้ปกครอง เพื่อนครูตระหนักในจุดแข็งของการสอนและการพัฒนาหลักสูตร

4) ครูต้องมีการสื่อสารกับผู้ปกครอง เพื่อนครูและชุมชน เกี่ยวกับความคิดเบื้องหลังของการสอนและหลักสูตร ซึ่งการไตร่ตรองสะท้อนความคิดส่งเสริมให้ครูมีความชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับสิ่งที่ทำและเหตุผลว่าทำเพื่ออะไร

5) การไตร่ตรองสะท้อนความคิดเกี่ยวกับความหมายของสารสนเทศของเด็ก นำครูไปสู่การตั้งสมมติฐานและการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางที่ครูจะปฏิบัติในหลักสูตร ซึ่งสามารถส่งเสริมการคิดของเด็กในวิถีทางที่มีความหมาย

6) การไตร่ตรองสารสนเทศมีพลังในการสนับสนุนผู้ปกครอง ผู้บริหาร และเพื่อนครูได้เห็นวิถีทางที่เด็กเรียนรู้

7) การไตร่ตรองสารสนเทศสามารถสร้างกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งกับเด็ก ผู้ปกครองและเพื่อนครู สารสนเทศและการจัดแสดงหลักสูตรแบบความคิดที่ออกเเงขึ้น สนับสนุนให้ผู้ปกครอง และเพื่อนครูได้เรียนรู้การสอนร่วมกัน

Helm, Beneke และ Steinheimer (1998) กล่าวว่า สารนิทัศน์ที่สามารถทำให้ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้ ลักษณะของสารนิทัศน์ที่ดีเป็นดังนี้

- 1) แสดงให้เห็นถึงหลักฐานการเรียนรู้ของเด็กในทุกด้านของพัฒนาการทั้งด้านร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
 - 2) เป็นกรอบสำหรับการสังเกตอย่างเป็นระบบของครูและการบันทึกความสนใจพิเศษของเด็กแต่ละคน ตลอดจนพัฒนาการของเด็กที่ก้าวหน้าขึ้น
 - 3) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน
 - 4) ช่วยให้ครูสามารถส่งเสริมความรู้ความสามารถของเด็กให้สูงขึ้น ผ่านกิจกรรมที่มีความท้าทาย ซับซ้อนและยากขึ้น เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความเข้าใจและทักษะของตน
- ‘ ข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กนั้นมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ทั้งกับเด็ก ครู และผู้ปกครอง ตลอดจนเป็นหลักฐานและเครื่องมือที่สำคัญในการประเมินพัฒนาการเด็กและการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1.6 การจัดทำสารนิทัศน์

Helm, Beneke และ Steinheimer (1998) กล่าวว่า การจัดทำสารนิทัศน์มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องมีการเตรียมการก่อนการจัดทำเสมอซึ่งจะทำให้การจัดทำสารนิทัศน์มีคุณภาพ การจัดทำสารนิทัศน์ควรดำเนินการดังนี้

- 1) เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นต้องใช้ให้เหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการเก็บทางที่ดีที่สุด คือ วางแผนการเลือกและจัดการกับวัสดุ สื่อที่ต้องใช้โดยเขียนรายการแยกไว้เป็นส่วน ๆ ให้เหมาะสมกับข้อมูลที่จะเก็บไว้ตั้งแต่ต้นปีการศึกษา เช่น ข้อมูลที่ต้องได้จากการสังเกต ควรมีวัสดุอุปกรณ์ประเภทใดบ้าง ให้จดรายการไว้ทั้งหมด เช่น กระดาษ การ์ดขนาดเล็ก ดินสอ ปากกา กล้องถ่ายรูป ฟิล์มถ่ายรูป แอบบันทึกเสียง เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น
- 2) ศึกษาหลักสูตร เป้าหมายการพัฒนาเด็ก ซึ่งจะช่วยให้ครูทราบว่าควรเก็บข้อมูลประเภทใด ลักษณะใดถึงจะทำให้เห็นพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม
- 3) วางแผนการจัดทำ เลือกวิธีเก็บข้อมูล เช่น บันทึกสั้น ภาพถ่าย แบบสังเกต ภาพถ่ายจากสไลด์ แอบเสียง แอบบันทึกภาพ การเขียนไดอะแกรมในรูปแบบใยแมงมุม (Webbing) การทำบันทึก (Journal) แสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของเด็ก ครู หรือผู้ปกครอง เป็นต้น

4) ตั้งเป้าหมายการจัดทำ เช่น ต้องการบันทึกพฤติกรรมเด็กโดยวิธีสังเกตและใช้บันทึกสั้นควรจะสังเกตทุกวัน วันละกี่คน เป็นต้น

5) จัดแสดงข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก โดยพิจารณาว่าข้อมูลใดแบบใดควรนำมาแลกเปลี่ยน และนำมาจัดแสดงให้เห็นพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก และให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกผลงานของตนหรือของกลุ่ม และร่วมจัดเตรียมแสดงข้อมูลดังกล่าว

6) จัดเวลาในการสะท้อนความคิดของครูจากการทำสารนิทัศน์ ในแต่ละวันครูควรมีเวลาสำหรับการสะท้อนความคิดของตนเองที่มีต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก และมีเวลาสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนร่วมงาน

Seitz (2008) นำเสนอขั้นตอนการจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กซึ่งได้มาจากประสบการณ์การทำงานในการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1) การวางแผนการจัดทำสารนิทัศน์ เป็นการกำหนดว่าจะเก็บข้อมูลอะไร เมื่อไหร่ และเก็บอย่างไร

2) การเลือกและนำเทคโนโลยีมาใช้เหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการเก็บ เช่น กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง แอปบันทึกเสียง ดินสอ ปากกา กระดาษสำหรับบันทึก

3) การกำหนดเป้าหมายในการจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก ในเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก การเรียนรู้และพัฒนาการที่เกิดขึ้นของเด็ก โดยต้องกำหนดว่าต้องการเก็บพฤติกรรมอะไร และเก็บอย่างไร วันละกี่คน

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย การสังเกต การจดบันทึก การสนทนากับเด็ก การเก็บผลงาน การถ่ายภาพ จากนั้นทำการคัดเลือก วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลเพื่อแสดงให้เห็นร่องรอยการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก

5) การแสดงและเชื่อมโยงเรื่องราวการเรียนรู้เป็นการจัดแสดงผลการเรียนรู้ของเด็กผ่านการนำเสนอของครู อาจแสดงผ่านบอร์ดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเรื่องราวการเรียนรู้ของเด็กจากประสบการณ์ที่ครูจัดขึ้น

6) การนำสารนิทัศน์ไปใช้ เป็นการนำผลที่ได้จากการจัดทำสารนิทัศน์ไปใช้ในการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก นำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและนำไปใช้กับผู้ปกครอง

การเตรียมการจัดทำสารนิทัศน์เป็นกระบวนการที่ครูต้องเตรียมการล่วงหน้าซึ่งทำให้ครูสามารถจัดทำสารนิทัศน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

2. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

นิตยา ศษภักดี (2551) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านการทำหน้าที่ และวุฒิภาวะ ของอวัยวะระบบต่าง ๆ รวมทั้งตัวบุคคลทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำสิ่งที่ยากสลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่ ๆ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมหรือภาวะใหม่ในบริบทของครอบครัวและสังคม ความสามารถในการทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ของบุคคลแสดงออกในพฤติกรรมพัฒนาการและผลงานที่ก้าวหน้าเป็นขั้นตอน

2.1 พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

หลักการพัฒนาการของมนุษย์ มนุษย์มีกระบวนการพัฒนาการที่เกิดขึ้นอย่างมีพลวัตร เปลี่ยนแปลงไปตลอดชีวิต แม้บุคคลจะมีความแตกต่างทางพันธุกรรมและเด็กเติบโตขึ้นในบริบทเชิงสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย นิตยา ศษภักดี (2551) ได้กล่าวถึง หลักการพัฒนาการของมนุษย์ ไว้ดังนี้

1) พัฒนาการของมนุษย์เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่อง ตั้งแต่ปฏิสนธิ (conception) จนถึงวุฒิภาวะ (maturity) และดำเนินไปตลอดชีวิต การเกิดขึ้นจึงเป็นเพียงช่วงเวลาหนึ่งในกระบวนการนี้ ความเชื่อที่กล่าวว่า การเรียนรู้เริ่มต้นเมื่อเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษา ในโรงเรียนจึงไม่ถูกต้อง เพราะการเรียนรู้ และพัฒนาการของเด็กที่สำคัญเกิดขึ้นตั้งแต่เป็นทารก และช่วงปฐมวัยก่อนที่เด็กจะเข้าโรงเรียน ดังนั้นการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่ก่อนคลอด วัยทารก และต่อเนื่องไปโดยใช้วิธีการที่เหมาะสม

2) ลำดับขั้นตอน (sequence) พัฒนาการของแต่ละบุคคลจะมีลักษณะเดียวกัน แต่อัตรา (rate) และระยะเวลาในการผ่านขั้นตอนต่าง ๆ อาจต่างกันได้ พัฒนาการของเด็กดำเนินไปเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันอย่างที่คาดการณ์ได้ โดยขั้นต้นเป็นพื้นฐานสำหรับขั้นตอนต่อไป โดยในแต่ละขั้นตอนเด็กจะมีวิธีการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป และช่วงที่กำลังปรับจากขั้นเดิมไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นไป เด็กอาจมีความสับสนและแสดงพฤติกรรมถดถอยชั่วคราวได้เด็กแต่ละคนอาจมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่งก่อนอีกด้านหนึ่งได้ เช่น พุดได้ก่อนเดิน อีกคนอาจพลิกกับการหัดเดินจนการพุดชะงักไว้ก่อนจนกว่าจะเดินได้คล่องขึ้น

3) พัฒนาการด้านต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (several inter-related dimensions) พัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา สังคม จิตใจ และอารมณ์แต่ละส่วนส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ด้านใดด้านหนึ่งก้าวหน้าอีกด้านหนึ่งจะก้าวหน้าตามด้วย ในทำนองเดียวกันถ้าด้านใดผิดปกติก็จะทำให้ด้านอื่น ๆ ผิดปกติตามด้วย กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสมโดย

คำนึงถึงความสนใจของเด็กและมีความเข้าใจเด็กโดยบูรณาการด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลจะส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม อารมณ์ และจิตวิญญาณ รวมไปถึงพัฒนาการทางสติปัญญา

4) ระดับพัฒนาการของเด็กขึ้นกับระดับคุณภาพของสมองและระบบประสาทโดยตรง กล่าวคือระบบประสาทที่ควบคุมอวัยวะหรือระบบต่าง ๆ จะต้องพัฒนาและจัดระเบียบอย่างเต็มที่ ก่อนที่ระบบหรืออวัยวะนั้นจะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ปัจจัยแวดล้อมเชิงกายภาพและสังคม (physical and social environment) ในวัยเด็กมีส่วนสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างและการทำงานทางพันธุกรรมและสารอาหารที่เด็กได้รับ

5) การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านพันธุกรรมกับปัจจัยด้านภาวะแวดล้อมในแต่ละช่วงชีวิต โดยปัจจัยทางพันธุกรรมเป็นตัวกำหนดศักยภาพ ส่วนสภาพครอบครัว สังคม และโอกาสที่จะได้รับการดูแลเอาใจใส่ มีแบบอย่างและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นสิ่งกำหนดโอกาสเป็นไปได้ของการแสดงออกที่มากหรือน้อย ศักยภาพของแต่ละบุคคลนั้น ๆ ถือเป็นผลลัพธ์สุดท้ายของพัฒนาการว่าเต็มที่ตามศักยภาพหรือไม่เพียงใด ระยะเวลา (timing) ที่ปัจจัยต่าง ๆ กระทบต่อเด็กเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในแต่ละช่วงการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่แตกต่างกัน ผลที่เกิดขึ้นก็แตกต่างกันด้วย

6) ทิศทางของพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวเริ่มจากศีรษะไปยังปลายเท้า ทารกจะชันคอได้ก่อนจึงจะคว่ำ นั่ง ยืน และเดินได้ ส่วนการควบคุมการทำงานของแขนขาจะมีทิศทางจากส่วนใกล้ตัวไปส่วนปลาย คือ เด็กจะใช้ทั้งแขนมัดสิ่งของ ก่อนที่จะควบคุมไหล่ ข้อมือ ฝ่ามือ และนิ้วมือได้ตามลำดับ

7) พัฒนาการทางการเคลื่อนไหวจะเปลี่ยนจากปฏิกิริยาสะท้อนที่ทารกไม่สามารถบังคับ มาเป็นการเคลื่อนไหวที่ควบคุมได้ (form reflex to voluntary movement) เช่น ปฏิกิริยาสะท้อนที่พบในทารกแรกเกิดถึง 3 เดือน คือ การกำมือโดยอัตโนมัติจะต้องถูกควบคุมได้ ก่อนที่ทารกจะใช้มือคว้าและกำของอย่างจงใจได้เมื่ออายุประมาณ 4 - 5 เดือน ทักษะควบคุมการเคลื่อนไหวและสมรรถนะทางร่างกายสามารถพัฒนาได้มาก เช่น การวาด ขีดเขียน หัดถกรรรม การประดิษฐ์ สิ่งประดิษฐ์ การกีฬา นาฏศิลป์ เป็นต้น

8) พัฒนาการทางพฤติกรรมเริ่มจากการแสดงออกแบบรวม ๆ ก่อนที่จะเปลี่ยนไปเป็นพฤติกรรมที่เจาะจง เช่น ทารกอายุ 3 เดือน เมื่อเห็นของเล่นที่สนใจจะเคลื่อนไหวทั้งตัวและแขนขา แต่เมื่อเด็กอายุ 1 ปี เมื่อพูดคำว่า “แม่-นม” อาจหมายถึง “แม่เอานมมาให้หนู” หรือ “แม่เอาขวดนมคืนไป” หรืออาจหมายถึงเครื่องดื่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่นมก็ได้ ต่อมาเมื่อได้พัฒนาการด้านภาษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจึงพูดอย่างจำเพาะเจาะจง จนเป็นการเล่า การเขียน การประพันธ์ ร้อยแก้ว ร้อยกรองได้

9) การปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก (developmentally appropriate practice) จะทำให้เด็กมีพัฒนาการก้าวหน้าตามลำดับได้ดี เมื่อเด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสาทสัมผัสต่าง ๆ ได้แก่ มองเห็น ได้ยิน หยิบจับ ได้กลิ่น ชิมรส นำไปสู่การคิด การรู้สึก การพูด และลงมือกระทำ ทั้งนี้ผู้ใหญ่ควรส่งเสริมพัฒนาการของเด็กโดยให้มีโอกาสเรียนรู้จากการทำงาน สำรวจ ทดลอง และค้นพบ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ด้วยการเล่น การทำงานตามกำลังความสามารถ โดยอาศัยผู้ใหญ่ให้การเอาใจใส่ดูแล ให้โอกาสเด็กมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองกับผู้ใหญ่เพื่อให้เด็กเรียนรู้ถึงการยอมรับและมีความรู้สึกมั่นคงในสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร

นิตยา คชภักดี (2551) ได้จำแนกพัฒนาการเด็กออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านร่างกาย (physical หรือ psycho-motor development) หมายถึง ความสามารถของร่างกายในการทรงตัวในอิริยาบถต่าง ๆ และการเคลื่อนไหวโดยการชักกล้ามเนื้อมัดใหญ่ (gross motor) การใช้สัมผัสรับรู้และการใช้ตาและมือประสานกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ (fine motor-adaptive)

2) ด้านสติปัญญา (cognitive development) หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับตนเอง การรู้คิด รู้เหตุผล และความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งแสดงออกด้วยการใช้ภาษาสื่อความหมายและการกระทำ ดังนั้น พัฒนาการด้านภาษา และสื่อความหมาย (language and communication development) การใช้ตากับมือทำงานประสานกันเพื่อแก้ปัญหา และความสามารถในการปรับตัว (fine motor and adaptive) จึงมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านสติปัญญา

3) ด้านจิตใจ-อารมณ์ (emotional development) หมายถึง ความสามารถในการแสดงความรู้สึก เช่น พอใจ ไม่พอใจ รัก ชอบ โกรธ เกลียด กลัว และเป็นสุข ความสามารถในการแยกแยะ ความลึกซึ้งและควบคุมการแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสมเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกที่ดีและนับถือต่อตนเอง (self-esteem) หรือ อัตมโนทัศน์ซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านสังคมด้วย บางครั้งจึงมีการรวมพัฒนาการทางด้านจิตใจอารมณ์และทางด้านสังคมเป็นกลุ่มเดียวกัน คือ psycho-social development

4) ด้านสังคม (social development) หมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น มีทักษะการปรับตัวในสังคม คือ สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตน ร่วมมือกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบและมีความเป็นตัวของตัวเอง สำหรับเด็กหมายถึงความรวมถึงความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน (personal-social, self help, self care) และการปฏิบัติตัวเหมาะสมกับกาลเทศะในบริบทเชิงสังคมและวัฒนธรรมของสังคมตนเอง และวัฒนธรรมสากล

5) ด้านจิตวิญญาณ (spiritual development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการรู้จักคุณค่าของชีวิตของตนเอง มีกำลังใจในการควบคุมตัวเองให้เลืกดารงชีวิตในทางที่ชอบที่ควรและสร้างสรรค์ นำมาสู่การรู้จักคุณค่าชีวิตของคนอื่น ๆ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีและพัฒนาการด้านคุณธรรม (moral development) เช่น ความเมตตากรุณา ซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่พึงาม เป็นอิสระจากความเห็นแก่ตัวและการเบียดเบียน มีความสงบสุขในตนเองและเห็นคุณค่าของการดูแลสิ่งแวดล้อม พืช สัตว์ สุนทรียภาพของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งพัฒนาการในด้านนี้จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐาน พัฒนาการด้านสติปัญญาและด้านจิต-สังคมด้วย ในทางพระพุทธศาสนามีความลึกซึ้งของการพัฒนาตนเองด้วยความหมั่นเพียร งดการทำชั่ว คิดพูดทำแต่ความดี ทำจิตให้บริสุทธิ์ มุ่งประโยชน์ต่ออารหลดพ้นจากกิเลส ความทุกข์ ด้วยปัญญา และการสร้างสันติสุขของสังคมส่วนรวมของมนุษยชาติโดยไม่แบ่งแยกเผ่าพันธุ์ ในบางครั้งจะพบว่าพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ-อารมณ์ และจิตวิญญาณรวมอยู่ในหมวดพัฒนาการทางจิตใจ (mental development)

หลักการพื้นฐานของพัฒนาการเด็ก สมาคมการอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย สหรัฐอเมริกา (NAEYC อ้างถึงใน นนเนตร ธรรมบรร, 2551) ได้กล่าวถึง หลักการพื้นฐานของพัฒนาการเด็กซึ่งเป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานของการพัฒนาเด็กที่ครูปฐมวัยจำเป็นต้องคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

- 1) พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกกันไม่ได้ พัฒนาการในด้านหนึ่งจะส่งผลกระทบ และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ
- 2) พัฒนาการของเด็กจะเกิดขึ้นตามลำดับขั้น ความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ จะถูกสร้างขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์เดิมของเด็ก
- 3) อัตราพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันและพัฒนาการในแต่ละด้านจะไม่เท่ากัน
- 4) ประสบการณ์เบื้องต้นของเด็กจะส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นในด้านบวกหรือลบ ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการในช่วงต่อมา
- 5) พัฒนาการของเด็กจะก้าวหน้าไปในทิศทางที่คาดเดาได้ การเรียนรู้ของเด็กจะพัฒนาจากพฤติกรรมที่ไม่ซับซ้อนไปสู่พฤติกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น
- 6) พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ขณะเดียวกันก็ได้รับผลจากบริบทและวัฒนธรรมด้วย
- 7) เด็กเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นโดยเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และสร้างองค์ความรู้จากโลกรอบตัว

8) พัฒนาการและการเรียนรู้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว

9) การเล่นถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ขณะเดียวกันการเล่นยังช่วยสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของเด็ก อีกทั้งช่วยให้เด็กเข้าใจโลก มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แสดงออกและควบคุมซึ่งความรู้สึกของตนเอง รวมถึงพัฒนาความสามารถด้านต่าง ๆ ของเด็ก

10) เด็กจะมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าถ้าได้รับโอกาสในการฝึกทักษะต่าง ๆ รวมถึงได้รับความท้าทายในระดับที่เหมาะสม

11) เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดในสิ่งแวดล้อม หรือบริบทที่ตนรู้สึกปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่า เด็กควรได้รับการเลี้ยงดูในสิ่งแวดล้อมที่มีความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ

12) เด็กมีวิธีการรับรู้และวิธีการเรียนรู้ รวมถึงการนับเสนอสิ่งที่ตนรู้แตกต่างกัน ดังนั้น ครูปฐมวัยจำเป็นต้องทราบและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เนื่องจากในการจัดการเรียนการสอนรวมถึงการประเมินพัฒนาการเด็ก ครูต้องคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เพื่อการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กได้อย่างเหมาะสมกับวัย ตามความสนใจ ศักยภาพ และความพร้อมของเด็กแต่ละบุคคล

ปฐมบทการเรียนรู้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ปัจจุบันมีหลักฐานทางการแพทย์และจิตวิทยาที่พิสูจน์แน่นอนแล้วว่า เด็กสามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาและสามารถที่จะเรียนได้ในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ดนตรี จริยธรรม บิดามารดาสามารถให้ลูกได้เรียนรู้ได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เช่น การให้ฟังดนตรี ให้ฟังเทปบันทึกเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำไหล นกร้อง ไก่ขัน การนับเลขการพูดคุยและการสัมผัสกับลูก เด็กที่ได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสมตั้งแต่ก่อนเกิดสามารถช่วยให้สมองได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพการเจริญเติบโตของเด็กแรกเกิดจนถึง 6 ปีเป็นเวลาแห่งการเรียนรู้ที่ช่วงชีวิตถัดมาไม่อาจทดแทนได้ การเจริญเติบโตทางร่างกายและการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมากภายในช่วงแรกเกิดถึงสามขวบ แต่เด็ก 4 ขวบจะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านการเล่นและการเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และจะแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะตนออกมาให้เห็นจากบุคลิกภาพ ท่วงท่าและการก้าวเดินบนผืนโลก โดยมากเรามักตั้งข้อสมมติฐานว่าเด็กมีการเรียนรู้เบื้องต้นเริ่มจากประมุขหนึ่งที่โรงเรียน แต่อย่าลืมว่าการเรียนรู้ของเด็กเริ่มตั้งแต่วัยที่บ้านซึ่งเป็นรากฐานสำคัญยิ่งในการเรียนรู้ต่อไปในอนาคตของเขาและไม่อาจทดแทนได้ในเวลาต่อมา (ราหิมา บาลดิวัน แดนซี, 2548)

การเรียนรู้ช่วงอายุ 0-6 ปี ถือได้ว่าเป็นโอกาสทองของการเรียนรู้เพราะวัยนี้สมองจะเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะช่วง 3 ปีแรก สมองของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงทั้งปริมาณเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อ สารเคมีในสมอง รวมทั้งรอยหยักที่พื้นผิวสมอง ซึ่งล้วนส่งผลต่อสติปัญญาและความฉลาดของเด็ก ถ้าเด็กได้รับการพัฒนาได้รับการกระตุ้นด้วยวิธีการที่ถูกต้องแล้ว จะช่วยพัฒนาเซลล์สมอง เจตคติต่อการเรียนรู้และวางพื้นฐานของการเรียน ช่วยให้ทักษะการเรียนรู้พัฒนาไปได้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ เด็กวัยนี้ชอบเคลื่อนไหว สัมผัส เป็นวัยที่ชอบเล่นใช้มือใช้เท้า เด็กชอบกิจกรรมการเล่น และการออกกำลังกาย เด็กชอบปีนดิน ถอนหญ้า ปลูกต้นไม้ ฯลฯ เด็กเล่นและทำงานเล็กๆ น้อยๆ ไปพร้อมกัน วัยนี้การเล่น คือ การเรียน โดยแหล่งเรียนรู้ในวัย 0-6 ปี ที่สำคัญที่สุดคือ ครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่ และบุคคลในครอบครัว ฉะนั้นการเตรียมการศึกษาสำหรับพ่อแม่ในฐานะเป็นคนแรกของลูก จึงมีความสำคัญควบคู่ไปกับการสอนเด็กปฐมวัย (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

ในทางพระพุทธศาสนา พระศรีญาณโสมณ (2551) กล่าวถึงการเรียนรู้ในปฐมวัยไว้ว่า เด็กเรียนรู้จาก 1) สิ่งแวดล้อมปัจจุบัน 2) ความเจริญงอกงามของสมอง 3) การรับรู้ทางจิต 4) ทักษะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เด็ก ๆ มีพัฒนาการหลายขั้นตอน กว่าจะถึงความรู้ขั้น เด็กมีขั้นตอนการเรียนรู้เป็นบันไดหลายขั้น ดังนี้

- 1) การมีข้อมูลข่าวสารพร้อม (Information)
- 2) การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมทั่วไป (Learning)
- 3) การศึกษาด้วยตนเอง (Study)
- 4) การค้นคว้าหาความจริง (Research)
- 5) การหาประสบการณ์จริง (Experience)
- 6) การลองถูกลองผิด (Experiment)
- 7) การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Skills)
- 8) การสร้างความเข้าใจ (Understanding)
- 9) เกิดความรู้ (Knowledge)
- 10) เกิดปัญญา (Intellectual)
- 11) เกิดปัญญาพาดนพันทุกข์ (Wisdom)

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ข้างต้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าเด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้ได้อย่างไร และเรียนรู้ผ่านอะไร ซึ่งครูปฐมวัยจำเป็นต้องเข้าใจการเรียนรู้ของเด็กเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน

ดังนั้น เด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้โลกได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งเกิดมาเป็นทารก ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่อง มีลำดับขั้นตอน โดยพัฒนาการทุกด้านมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไปตลอดชีวิต

2.2 ความหมายและความสำคัญของการประเมิน

นภเนตร ธรรมบวร (2544) ได้ให้ความหมายของการประเมินพัฒนาการเด็กว่า หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของครูที่มีต่อพัฒนาการ การเรียนรู้ ความสนใจ และความต้องการของเด็กแต่ละคน และการประเมินผลพัฒนาการควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน

การประเมินพัฒนาการ หมายถึง กระบวนการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในขณะทำกิจกรรมแล้วจดบันทึกลงในเครื่องมือที่ผู้สอนสร้างขึ้นหรือกำหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกในแต่ละครั้ง เป็นข้อมูลในการพัฒนากิจกรรมให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ (กรมวิชาการ, 2546)

ศุภนิษฐ์ แก้วมณี (2552) กล่าวว่า การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย เป็นการประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน มุ่งนำผลประเมินมาพิจารณาปรับปรุงการวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

McAfee และ Leong (2007) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึงการวัด การประเมินค่า ซึ่งประกอบด้วย การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ ข้อมูลรายงานความรู้ การบันทึก เพื่อนำมาบูรณาการจัดการและใช้ในการวางแผนการเรียนการสอนต่อไป

กล่าวโดยสรุป การประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึก พฤติกรรมของเด็กที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน โดยใช้เครื่องมือที่ครูสร้างขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลของเด็กทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการเรียนสอนให้ตรงตามความสนใจ ความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กแต่ละคน

2.3 หลักการประเมินพัฒนาการ

ในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยมีขอบข่ายของการวัดและการประเมินเด็กที่เป็นไปตาม การปฏิรูปการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 มาตรา 6 ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ “เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นแนวคิดในการจัดการศึกษาจึงมีหลักการ จุดมุ่งหมาย และแนวทางปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเช่นกัน สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2545) ได้นำเสนอหลักการประเมินพัฒนาการเด็ก ดังนี้

- 1) การประเมินต้องประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน
- 2) เน้นการประเมินเป็นรายบุคคลสม่ำเสมอ
- 3) สภาพแวดล้อมการประเมินต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับการทำกิจกรรมประจำวันของเด็ก โดยจัดการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติ
- 4) เน้นการประเมินตามสภาพเป็นจริง โดยมีการสะสมงานของเด็กเป็นรายบุคคล
- 5) การประเมินต้องจัดทำอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การใช้เครื่องมือและการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
- 6) การประเมินเด็กปฐมวัยควรใช้วิธีการที่หลากหลายทั้งแบบที่เป็นทางการและแบบที่ไม่เป็นทางการ

คัทนีย์ แก้วมณี (2552) กล่าวว่า ในการประเมินพัฒนาการเด็กควรยึดหลักการสำคัญต่อไปนี้

- 1) ต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเรียนการสอน กล่าวคือ การเรียนและการวัดผลประเมินผลเป็นกระบวนการเดียวกัน
- 2) ควรให้ความสำคัญต่อการประเมิน “กระบวนการเรียนรู้” ควรมีการตรวจสอบดูว่ากระบวนการที่ใช้กันสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ การประเมินกระบวนการอาจสร้างแบบประเมินขึ้นมาได้ เพื่อควบคุมการใช้ขั้นตอน เครื่องมือ กระบวนการที่มีประสิทธิภาพตามข้อเสนอในหลักสูตร หรือตามแนวทางเพิ่มเติมที่ครูคิดขึ้นมาใช้
- 3) ใช้วิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่องตามสภาพจริง ในความเป็นจริงกระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างหลากหลายและซับซ้อน นักเรียนมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมในชั้นเรียน กิจกรรมภาคสนาม กิจกรรมการทดลอง กิจกรรมศึกษาค้นคว้า กิจกรรมโครงงาน เป็นต้น การวัดและประเมินต้องสนใจประวัติ และความต่อเนื่องในกระบวนการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกัน ความสามารถของนักเรียนแสดงออกในทุกกิจกรรมและแสดงออกมาต่างกัน เข้าใจสนใจ และใช้เวลาไม่เท่ากัน การประเมินที่ไม่ใช้สูตรสำเร็จแบบนี้ต้องสนใจเก็บข้อมูล แฟ้มงาน

ผลงานของเด็กอย่างต่อเนื่อง และเก็บผลงานของเด็กเป็นรายบุคคล ควรสร้างแบบประเมินชนิดนี้ขึ้นเพื่อความสะดวกของครูในการบันทึกและรวบรวมผลงานของเด็ก ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนได้ข้อมูลมากพอที่จะสะท้อนความรู้ความสามารถของนักเรียนได้

2.4 ลักษณะของการประเมินพัฒนาการ

ลักษณะการประเมินพัฒนาการเด็ก หมายถึง แนวคิดการประเมินในรูปแบบต่าง ๆ ที่ครูอนุบาลนำมาใช้ในการประเมินพัฒนาการเด็ก การประเมินอย่างเป็นระบบเป็นแนวทางในการค้นหาและติดตามพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กที่ไม่เกิดขึ้นกับการประเมินเด็กจากแบบทดสอบหากแต่เป็นการประเมินตามสภาพจริงอย่างต่อเนื่องและเป็นรายบุคคลเพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการและกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กให้สูงขึ้น ลักษณะการประเมินต่าง ๆ ได้แก่

2.4.1 การประเมินเด็กเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่

การประเมินพัฒนาการเด็กนั้นควรมีการประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องตลอดปี (กรมวิชาการ, 2546) เพื่อดูความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคลตลอดทั้งปี นอกจากนี้ครูควรมีการประเมินเด็กเป็นกลุ่มย่อย เนื่องจากเด็กแต่ละกลุ่มอาจมีความสนใจเหมือนกันหรือถูกกำหนดให้ทำงานร่วมกัน หรือเป็นกลุ่มเพื่อนที่ खेलันด้วยกัน ดังนั้น ครูควรมีการประเมินหรือดูพัฒนาการเป็นกลุ่มย่อยด้วย (นภเนตร ธรรมบวร, 2544) และสิ่งที่จำเป็นอีกประการหนึ่งคือการประเมินเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชั้นเรียน เพื่อประโยชน์ต่อการวางแผนการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรในแต่ละปีด้วย

2.4.2 การประเมินตามสภาพความเป็นจริง

การประเมินที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย คือ การประเมินตามสภาพที่แท้จริง เพราะเป็นวิธีที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กเน้นการเรียนการสอนที่ให้เกิดเป็นศูนย์กลาง

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ และคณะ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการประเมินตามสภาพที่แท้จริงว่าเป็นกระบวนการสังเกต บันทึกหรือตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับงานของนักเรียน ซึ่งนักเรียนได้กระทำและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีที่นักเรียนทำ ซึ่งได้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีความต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนรายบุคคล

ลักษณะสำคัญของการประเมินตามสภาพที่แท้จริง

- 1) เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก
- 2) เป็นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมที่แสดงออกมาจริงเป็นสำคัญ
- 3) ให้ความสำคัญในการพัฒนาจุดเด่นของเด็ก

- 4) ตั้งอยู่บนพื้นฐานเหตุการณ์ในชีวิตจริง เชื่อมต่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง
- 5) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกบริบท ทั้งที่โรงเรียนบ้านชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 6) เน้นคุณภาพของผลงาน ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ความสามารถหลายด้านของเด็ก
- 7) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการเรียนรู้ของเด็ก

2.4.3 การประเมินจากการปฏิบัติ

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2545) กล่าวว่า การประเมินจากการปฏิบัติเป็นวิธีการประเมินที่ครอบคลุมหมายงานหรือกิจกรรมให้เด็กทำเพื่อให้ได้ข้อมูลว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด งานหรือกิจกรรมสำหรับการประเมินจะกำหนดให้ผู้เรียนใช้ความรู้ และทักษะของตนหลาย ๆ ด้านแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถทำบางสิ่งบางอย่างได้สำเร็จตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพหรือ มากน้อยเพียงใด โดยอาศัยดุลยพินิจของครู ซึ่งครูสามารถใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการประเมินการปฏิบัติ ได้แก่ 1) แบบตรวจสอบรายการ 2) แบบประเมินค่าหรือมาตราประมาณค่า 3) การประเมินจากสภาพจริงและการเฝ้าสังเกตด้วยแฟ้มสะสมงาน

2.4.4 การประเมินเพื่อการวินิจฉัย

สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาพัฒนาการหรือพฤติกรรมบางอย่างที่สะท้อนความล่าช้าหรือความผิดปกติ ทุกวันนี้นอกจากโรคภัยไข้เจ็บทางร่างกาย เช่น ปวดศีรษะ ปวดฟัน เป็นหวัด ฯลฯ และโรคทางจิต ทางประสาทแล้ว ยังมีโรคอีกกลุ่มหนึ่งที่เกิดจากความผิดปกติของการทำงานของสมองและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการแสดงออก รวมทั้งการเรียนรู้ต่าง ๆ ของเด็ก ได้แก่ (ธิดา มหาเปารยะบรมานันท์ อ้างถึงใน ศศิลักษณ์ ขยันกิจ, 2544)

- 1) ออทิซึม (Autism) ลักษณะอาการของออทิซึม คือ เด็กจะพูดช้าหรือพูดภาษาที่ไม่มีใครเข้าใจไม่สบตา เก็บตัว ชอบเล่นคนเดียว เรียกไม่ฟัง เป็นต้น ซึ่งมีปัญหาสำคัญ 3 ด้าน คือ ภาษา สังคม และพฤติกรรม
- 2) สมาธิสั้น (ADHD) ลักษณะของอาการสมาธิสั้น คือ เด็กมีช่วงความสนใจสั้น ไม่มีสมาธิ ใจลอยง่าย ขน ไม่อยู่นิ่ง วนหันพลันแล่น เป็นต้น
- 3) แอลดี (Learning Disability) ลักษณะอาการของแอลดี คือ มีความบกพร่องในการเรียนรู้โดยที่เด็กไม่ได้เป็นปัญญาอ่อน อาจแสดงออกมาเป็นความบกพร่องทางการฟัง พูด เขียน คำนวณ เป็นต้น

4) ดิสเล็กเซีย (Dyslexia) ลักษณะอาการของดิสเล็กเซีย คือ เด็กมีปัญหาการเรียนรู้ในการอ่าน

5) แอสเพอร์เกอร์ ซินโดรม (Asperger Syndrome) ลักษณะอาการแอสเพอร์เกอร์ ซินโดรม คือ เด็กขาดความสนใจสิ่งรอบตัว ไม่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ขาดการรับรู้ในเรื่องกฎระเบียบ มารยาทสังคม

ส่วนหนึ่งของเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาเหล่านี้จะแฝงเด็กปัญญาเลิศไว้ด้วยซึ่งหากได้รับการฝึกฝนและพัฒนาเป็นอย่างดี จะสามารถเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติในชั้นเรียนได้รวมทั้งสามารถนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติได้

ดังนั้น ในการทำงานเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ครู พ่อแม่หรือผู้ปกครองเด็กควรสังเกตพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด พฤติกรรมบางพฤติกรรมอาจสะท้อนถึงความผิดปกติหรือความล่าช้าของพัฒนาการบางด้านได้ การสังเกตและวินิจฉัยพบตั้งแต่เริ่มแรกจะช่วยให้เด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการได้ทัน่วงที

2.5 วิธีการประเมินพัฒนาการเด็ก

วิธีการประเมินพัฒนาการเด็ก เป็นแนวทางหรือวิธีที่ครูอนุบาลใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก วิธีการประเมินพัฒนาการเด็กมีแตกต่างกันหลายวิธี ดังที่ สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2545) ได้เสนอว่า วิธีการประเมินพัฒนาการเด็กมีดังนี้ 1) วิธีการวัดและประเมินแบบเป็นทางการ ได้แก่ การทดสอบชนิดต่าง ๆ การสอบปลายภาค การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาต่าง ๆ หรือการทดสอบด้วยแบบทดสอบ 2) วิธีการวัดและประเมินผลแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ วิธีการประเมินแบบสื่อสารส่วนบุคคล เช่น การสังเกต การใช้การสนทนา การสัมภาษณ์ การรวบรวมผลงานภายในแฟ้มผลงาน และการประเมินการเจริญเติบโตของเด็ก

กรมวิชาการ (2546) เสนอแนะว่า วิธีการประเมินที่เหมาะสมที่ควรใช้กับเด็ก 3-5 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ นภเนตร ธรรมบวร (2544) กล่าวว่า วิธีการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การเขียนบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็ก แฟ้มสะสมงานเด็ก การใช้แบบประเมินพัฒนาการ การเขียนบันทึก การทำสังคมมิติ และการใช้แบบทดสอบ เป็นต้น

การประเมินพัฒนาการเด็กสามารถทำได้หลากหลายวิธี ตามที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ ดังนี้

2.5.1 การสังเกตพฤติกรรมเด็ก

McAfee และ Leong (2007) กล่าวว่า วิธีการที่ครูส่วนใหญ่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก คือ การเฝ้าดูและการฟัง โดยธรรมชาติแล้วครูทุกคนทำการสังเกตเด็กที่ตนสอนเป็นประจำ เพื่อการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อพัฒนาการและการเรียนของเด็ก นนเนตร ธรรมบวร (2544) กล่าวว่า การสังเกตอาจอยู่ในรูปแบบของการจัดบันทึกหรือการให้ความสนใจไปยังสิ่งที่เด็กกำลังปฏิบัติหรือสนทนา การสังเกตอาจเกิดขึ้นเป็นกิจวัตรประจำวันและไม่เป็นทางการก็ได้ ในขณะเดียวกันอาจมีการสังเกตอันเกิดขึ้นเนื่องจากสัณฐานาณ และมีการสังเกตชนิดหนึ่งซึ่งช่วยให้ครูมุ่งความสนใจไปยังตัวเด็กแต่ละคนในห้องเรียนของตนว่ามีพฤติกรรมการเรียนรู้อะไรเกิดขึ้นบ้างในสถานการณ์หนึ่ง ๆ การสังเกตชนิดนี้ คือ การสังเกตอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการสังเกตในสถานการณ์ปกติ ไม่มีการควบคุมตัวแปรหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ครูอาจแบ่งขั้นตอนของการบันทึกพฤติกรรม เป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 1) การบันทึกเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง
- 2) การบันทึกความรู้สึกและความคิดเห็นส่วนตัว
- 3) การตีความ แปลความ ตลอดจนการสรุปถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

ดังนั้น การบันทึกการสังเกตพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ ถือเป็นวิธีการพื้นฐานที่สำคัญวิธีหนึ่งในการประเมินพัฒนาการเด็ก หากผู้สังเกตมีความละเอียดถี่ถ้วนในการสังเกตมาก การจัดการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของเด็กแต่ละคนย่อมเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5.2 การเขียนบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็ก

การเขียนบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็กเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้ครูเข้าใจการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น นนเนตร ธรรมบวร (2544) กล่าวว่า ครูอาจเขียนเรื่องราวสั้น ๆ เกี่ยวกับตัวเด็กจากเหตุการณ์ที่มีความหมายทั้งกับตัวครูและตัวเด็ก ในการเลือกเหตุการณ์ที่นำมาเขียนจะบ่งบอกถึงการให้ความสำคัญของครูต่อพฤติกรรมเด็ก และช่วยให้ครูตอบคำถามที่ตนอยากรู้ได้ดีขึ้น

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545) นำเสนอวิธีการในการบันทึกสั้นและการสังเกตของครู ดังนี้

- 1) บันทึกพฤติกรรม (anecdotal record) เป็นบันทึกที่ครูจดกริยาการกระทำการแสดงออกของเด็กในเรื่องที่ครูต้องการประเมิน ซึ่งเป็นเรื่อง ๆ ตามจุดประสงค์การสังเกต

2) บันทึกถายเรื่อง (journal) เป็นบันทึกข้อความรู้หรือการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละเรื่องที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะบันทึกวันต่อวัน ดังนั้นจึงอาจพบมีผู้ใช้คำว่า บันทึกประจำวัน

3) บันทึกการปฏิบัติ (logs) บันทึกการปฏิบัติหรือพฤติกรรมของเด็กแต่ละช่วงเวลาตามตารางที่กำหนด

4) แบบตรวจรายการ (checklist) เป็นแบบประเมินอีกอย่างหนึ่งที่ครูใช้สำหรับการสังเกต การปฏิบัติของเด็กตามขั้นตอนกระบวนการปฏิบัติงานในรายละเอียดแต่ละขั้นเป็นรายข้อ

5) มาตรการให้คะแนน (rubric) เป็นแบบสังเกตที่มีการกำหนดพฤติกรรม และตีค่าพฤติกรรมเป็นลำดับคะแนน ครูใช้สำหรับสังเกตการแสดงออกของเด็กและตีค่าคะแนนตามมาตรฐานที่กำหนด

การเขียนบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็กช่วยให้ครูจดจำพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้ดี ซึ่งผลจากการบันทึกนำไปสู่การวิเคราะห์ สรุปผลข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงและช่วยให้ครูเห็นภาพการเรียนรู้ของเด็กได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.5.3 การใช้แฟ้มสะสมผลงานเด็ก

การใช้แฟ้มสะสมผลงานเด็ก เป็นการรวบรวมหลักฐานการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดการเรียนการสอนของครู โดย พัชรี ผลโยธิน และ วรนาท รักสกุลไทย (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของแฟ้มผลงานเด็กดังนี้

- 1) สะท้อนความก้าวหน้าของการเจริญเติบโตของเด็ก
- 2) ช่วยครูในการวางแผนการสอน
- 3) มุ่งเน้นเฉพาะจุดเด่นของเด็ก
- 4) ให้โอกาสเด็กมีส่วนร่วมในการกระบวนการประเมินพัฒนาการ
- 5) แสดงคุณภาพงานและการคิดของเด็กตลอดหลักสูตร
- 6) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทที่เป็นธรรมชาติ
- 7) เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล

ขั้นตอนในการสร้างแฟ้มผลงานเด็กมีดังนี้

- 1) การวางแผนและเตรียมการ
- 2) การรวบรวมสะสม
- 3) การคัดเลือกงาน
- 4) การวางแผนการสอน
- 5) การแลกเปลี่ยนข้อมูลในแฟ้มผลงานเด็ก

นอกจากนี้ บุซบง ตันติวงศ์ (2541) ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับประเภทของหลักฐานในพอร์ตโฟลิโอที่ควรใช้พัฒนาการสอนมี 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1) หลักฐานการเรียนรู้ของเด็ก

1.1) หลักฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กที่เป็นภาพรวมของชั้นเรียน ได้แก่ ผลงานภาษาเขียน รายชื่อหนังสือ ผลงานที่เป็นสัญลักษณ์สื่อความคิดที่เรียบเรียงได้ ผลงานศิลปะและหัตถกรรมของเด็ก ตัวอย่างหรือภาพถ่ายงานประดิษฐ์ ภาพถ่าย เทปบันทึกเสียงหรือวีดิทัศน์ที่แสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถทางดนตรี และเคลื่อนไหว คำพูดและหรือภาพถ่ายแสดงการแก้ปัญหา ความคิดเห็นและ/หรือความรู้สึกต่อตนเอง ผู้อื่น ตลอดจนเหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ คำถามในเรื่องที่สงสัยหรือมีปัญหา ข้อมูลจากจดหมายสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน ตารางประเมินพัฒนาการของกลุ่ม

1.2) หลักฐานการเรียนรู้ของเด็กรายบุคคล ประกอบด้วยหลักฐานที่ระบุในข้อ 1.1 ทั้งหมด และเพิ่มอีกสองรายการ ได้แก่ คำถามและบทสนทนาระหว่างเด็กกับครูหรือเพื่อนในโอกาสต่าง ๆ ตารางประเมินพัฒนาการของเด็ก

2) หลักฐานเกี่ยวกับการสอนของครู ได้แก่ แผนการสอนของครูและบันทึกการสังเกตการสอนของอาจารย์นิเทศ บันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับการสอนแต่ละครั้ง ตัวอย่างสื่อ ภาพถ่ายและวีดิทัศน์แสดงการสอนและจัดสภาพแวดล้อม

McAfee และ Leong (2007) กล่าวถึง ประเด็นสำคัญ ๆ และแสดงแง่คิดในการใช้แฟ้มผลงานเด็กสำหรับเด็กอนุบาล ดังนี้

1) ช่วงพัฒนาการและอายุของเด็ก แฟ้มผลงานจำเป็นต้องมีการปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กแต่ละคน แต่ละกลุ่ม เช่น เด็กที่อ่านและเขียนได้บ้างแล้ว จะมีผลงานแตกต่างจากเด็กที่เริ่มอ่านและเขียน

2) การเลือกผลงานเพื่อเก็บรวบรวมใส่ในแฟ้มผลงาน ผู้ที่เลือกผลงานใส่แฟ้ม ทั้งครูและเด็กอาจช่วยกันเลือกในสัดส่วนเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับ อายุ พัฒนาการ และประสบการณ์ของเด็ก ในเด็กเล็ก ๆ ยังไม่สามารถเลือกผลงานของตนได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นในบางครั้งครูจำเป็นต้องคำนึงถึง ระดับอายุ พัฒนาการและความเหมาะสมของเด็กด้วย และครูจำเป็นต้องคำนึงถึงจำนวนชิ้นของผลงานที่เก็บรวบรวมใส่ในแฟ้มผลงานด้วย หากเก็บทุกชิ้นอาจทำให้ผลงานมากเกินไป ในทางตรงข้าม ถ้ามีผลงานน้อยเกินไปจะไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะเห็นภาพรวมของเด็ก

3) การทบทวนสะท้อนความคิดและการประเมินตนเอง ในเด็กเล็กความสามารถของเด็กในการสะท้อนความคิดและประเมินผลงานที่ตนเองทำหรือการกระทำของตนเองนั้นมีข้อจำกัดแตกต่างจากเด็กโตหรือผู้ใหญ่ หรือเด็กที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

อย่างไรก็ตาม ไม่มีความจำเป็นที่ครูจะต้องให้เด็กสะท้อนความคิดและประเมินผลงานทุกชิ้นของตน เพราะทำให้เด็กเบื่อและไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่ตนทำ

การจัดทำแฟ้มสะสมผลงานเด็ก ถือเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเป็นหลักฐานหนึ่งที่จะช่วยให้การประเมินพัฒนาการเด็กมีความชัดเจนในการแสดงให้ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กเห็นถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

2.5.4 การใช้แบบประเมินพัฒนาการเด็ก

การใช้แบบประเมินพัฒนาการถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ครูเข้าใจพฤติกรรมเด็กได้ดียิ่งขึ้น ในการใช้แบบประเมินพัฒนาการนั้น ครูต้องตั้งวัตถุประสงค์ในเรื่องที่ต้องการศึกษา แล้วนำมาสร้างแบบประเมินพัฒนาการโดยอาศัยทฤษฎีพัฒนาการเด็กเป็นหลัก (นภเนตร ธรรมบวร, 2544) การใช้แบบประเมินพัฒนาการช่วยให้ครูประหยัดเวลา แต่ควรใช้ควบคู่กับการประเมินแบบอื่น ๆ ร่วมด้วย McAfee และ Leong (2007) ได้กล่าวถึงข้อดีของการใช้แบบประเมินพัฒนาการ ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นการประหยัดเวลา การบันทึกข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว
- 2) มีความยืดหยุ่นได้ สะดวกต่อการทบทวนวิเคราะห์และตีความข้อมูล
- 3) ไม่จำเป็นต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว สามารถทำได้ตลอดอย่างต่อเนื่อง
- 4) สามารถติดตามความก้าวหน้าและพัฒนาการของเด็กได้ในช่วงระยะเวลา

หนึ่ง ๆ

- 5) เป็นการง่ายต่อการฝึกบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากไม่มีความซับซ้อนมาก ข้อจำกัดของการใช้แบบประเมินพัฒนาการมีดังนี้ คือ

- 1) สามารถประเมินได้พฤติกรรมที่จำกัดเท่านั้น เพราะฉะนั้นการทบทวน

สะท้อนความคิด และตีความข้อมูลควรเป็นไปอย่างระมัดระวัง

- 2) สามารถประเมินได้ในวงจำกัดจึงไม่อาจประเมินพฤติกรรมและการเรียนรู้ที่ซับซ้อนได้

2.5.5 การใช้แบบทดสอบ

สิริมา ภิญโญนันตพงษ์ (2545) กล่าวว่า แบบทดสอบที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยควรเป็นแบบทดสอบที่ใช้ความรู้ความสามารถของผู้ที่สอบได้จากการเรียนรู้โดยต้องการทราบว่าผู้สอบมีความรู้อะไรบ้าง มากน้อยเพียงไร เมื่อผ่านการเรียนไปแล้ว ดังนั้น ลักษณะของการสอบวัดจึงมุ่งไปที่ประสิทธิภาพของความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอน มีรูปแบบเป็นรูปภาพ โดยทำเครื่องหมายวงกลมลงบนภาพคำตอบที่ถูกต้อง หรือเป็นแบบภาพปกติ หรือการให้วาดภาพ การปฏิบัติจริง/การตอบปากเปล่า เป็นต้น โดยสรุปชนิดของแบบทดสอบที่นิยมใช้ในระดับอนุบาล ดังนี้

1) แบบปฏิบัติจริง เป็นการสอบที่ให้ผู้สอบแสดงพฤติกรรมโดยการกระทำหรือลงมือปฏิบัติจริง

2) แบบปากเปล่าเป็นการทดสอบที่อาศัยการซักถามเป็นรายบุคคลในด้านเนื้อหา และวิธีการตลอดจนแนวคิดจากเรื่องนั้น ๆ โดยผู้สอบมีโอกาสได้ตอบได้ อาจมีรูปแบบการถามหลายวิธี ดังนี้

1.1) แบบทดสอบสัมภาษณ์ปากเปล่า เป็นแบบทดสอบที่ครูไม่ได้เตรียมมาก่อนการสัมภาษณ์เด็ก

1.2) แบบทดสอบตอบปากเปล่าหลังจากคำถามที่ครูจัดเตรียม แบบทดสอบชนิดนี้ทำเป็นภาพเพื่อให้เด็กแสดงคำตอบออกมา โดยมีจุดมุ่งหมายในการวัดเฉพาะที่ชัดเจน

3) แบบวาดภาพเป็นคำตอบ คำถามจากแบบทดสอบ ไม่ใช่เป็นการให้เด็กเขียนตอบแต่อาจเป็นการเขียนความคิด วาดภาพ เขียนตัวอักษรเท่าที่เด็กสามารถเขียนได้ แต่ครูจัดบันทึกดูความคิดและจินตนาการของเด็ก

4) แบบเลือกตอบหลายตัวเลือก แบบทดสอบนี้มีลักษณะคำถามและคำตอบเป็นรูปภาพ โดยครูอ่านคำถามข้อความให้ฟังแล้วเลือกคำตอบที่เป็นรูปภาพ ซึ่งประมาณ 2 หรือ 3 ตัวเลือก

5) แบบโยงเส้นจับคู่ การจับคู่ออกมาในลักษณะการจับคู่ภาพซึ่งครูอ่านคำสั่งให้เด็กฟังแล้วให้เด็กโยงภาพที่สัมพันธ์กัน

นภเนตร ธรรมบวร (2544) นำเสนอแบบทดสอบมาตรฐานที่นิยมใช้ในการศึกษาเด็ก ดังต่อไปนี้

1) แบบทดสอบเชาว์ปัญญา เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความสามารถทางสมอง โดยดูคะแนนที่ได้จากการคิดหรือการปฏิบัติตามคำสั่ง หรือคำถามในแบบทดสอบ

2) แบบทดสอบความพร้อม จุดประสงค์เพื่อที่จะตัดสินว่าเด็กพร้อมที่จะเข้าเรียนในโปรแกรมที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งวัดความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น การจับคู่ภาพเหมือนหรือการจับคู่ภาพกับตัวเลข ความเข้าใจด้านการใช้ภาษาและการฟัง

3) แบบทดสอบที่ใช้คัดเลือกเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ แบบทดสอบชนิดนี้จะช่วยชี้เฉพาะเด็กซึ่งมีความเสี่ยงสูง เช่น เด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ Denver Development Screening Test (DDST) ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่ใช้ตรวจสอบพัฒนาการทางด้านร่างกายในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก พัฒนาการทางสังคม และพัฒนาการทางด้านภาษา

4) แบบทดสอบความรู้ขั้นพัฒนา เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยส่วนรวม มุ่งวัดพัฒนาการทุก ๆ ด้านของเด็ก ใช้วิธีการสังเกตที่มากกว่าอิงกลุ่ม เช่น

Brigance Diagnostic of Early Development ซึ่งจะวัดพัฒนาการทางด้านร่างกาย ด้านภาษา ด้านสติปัญญา และการช่วยเหลือตนเองของเด็ก อย่างไรก็ตาม แบบทดสอบประเภทนี้จะไม่ได้วัดพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็ก

กล่าวโดยสรุป การสอนกับการทดสอบเป็นกระบวนการที่ต้องมีความสอดคล้องกัน เมื่อครูทำการทดสอบเด็ก ๆ ครูคาดหวังว่าการแสดงออกของเด็กนั้นจะเป็นตัวแทนของสิ่งที่เด็กรู้และสามารถทำได้ในขอบเขตที่ต้องการทดสอบ อย่างไรก็ตามคะแนนสอบทุกชนิดไม่สามารถบอกถึงความสามารถที่แท้จริงของเด็กได้ ดังนั้นครูผู้สอนระดับปฐมวัยจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ตลอดจนการสร้างแบบทดสอบ อันจะนำไปสู่การประเมินพัฒนาการเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามความเป็นจริง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

จุฬารัตน์ มาเสถียร และคณะ (2542) ทำการวิจัยเรื่องการใช้สารนิทัศน์เพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาตนเองโดยผ่านการทำบันทึกเหตุการณ์ โดยศึกษากับนักบริหารและผู้จัดการศึกษาระดับสูง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการวิจัยพบว่า การทำบันทึกเหตุการณ์และการสะท้อนตนเองก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการเติบโตทางวิชาชีพและวิชาการ โดยการสร้างให้เกิดการสังเคราะห์ความคิดและการจุดประกายความใฝ่รู้ของบุคคล และเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ ขณะเดียวกันบันทึกเหตุการณ์ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนเองและการทำงานเพื่อสร้าง “ทุนทางปัญญา” ให้กับตนเอง

ศิริประภา พงศ์ไทย (2542) เสนอผลงานวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการสอนภาษาแบบธรรมชาติสำหรับครูอนุบาลโดยใช้วิธีการไตร่ตรองสารนิทัศน์ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนกรุงเทพมหานคร และสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่าหลังการใช้โปรแกรมฯ ครูทั้งหมดมีพฤติกรรมการสอนที่สะท้อนหลักการสอนภาษาธรรมชาติที่อยู่ในระดับ 3 ขึ้นไปทุกรายการ และครูทั้งหมดมีพฤติกรรมการสอนที่สะท้อนหลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติสูงขึ้นอย่างน้อยหนึ่งระดับใน 16 รายการ จาก 20 รายการ เมื่อเปรียบเทียบผลการประเมินในระยะเริ่มการปฏิบัติงานกับหลังการใช้โปรแกรม ครูและผู้บริหารทั้งหมดมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ อยู่ในระดับมาก

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการใช้สารนิทัศน์ เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยอนุบาล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ปกครอง จำนวน 13 คน และครูของเด็กอนุบาล วัย 3 - 5 ปี จำนวน 3 คน ในบ้านเด็กจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร เก็บข้อมูล พฤติกรรมความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครูก่อนและหลังการทดลองในสถานการณ์จริง ประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองและครูโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง พบว่า หลัง การทดลองใช้ฯ ผู้ปกครองมีความร่วมมือสูงกว่าก่อนการทดลอง และครู ผู้ปกครองทั้งหมด มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการใช้โปรแกรมฯ อยู่ในระดับมากที่สุด

เกสร กอกอง (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การรับรู้และการจัดทำสารนิทัศน์ของ ครูอนุบาลในโรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ทั้งรัฐและเอกชน จำนวน 218 คน 90 โรงเรียน พบว่าครูอนุบาลมีการรับรู้การจัดทำสารนิทัศน์ในระดับสูง โดยครูที่มีวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน และจำนวนเด็กในชั้นแตกต่างกัน มีการรับรู้การจัดทำสารนิทัศน์ไม่ แตกต่างกัน ครูส่วนใหญ่มีการจัดทำสารนิทัศน์ในระดับปานกลางซึ่งทำได้ไม่ถูกต้องทั้งหมด ครูบางคนไม่ทราบว่าที่ตนเองทำคือการทำสารนิทัศน์ และมีบางส่วนที่จัดทำแล้วไม่รู้จักนำไปใช้ อย่างไร ครูประเมินเด็กจากสารนิทัศน์อยู่ในระดับปานกลาง อีกทั้งในการนำสารนิทัศน์ไปใช้ใน ด้านการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ส่วนใหญ่ครูมุ่งไปที่การประเมินเด็ก เท่านั้น การนำไปใช้กับผู้ปกครอง อยู่ในระดับปานกลางเพราะการจัดทำสารนิทัศน์ยังไม่ชัดเจน สมบูรณ์จึงนำไปใช้ได้เพียงบางส่วน

สมปอง สีนวน (2546) ได้ทำการศึกษาการประเมินพัฒนาการเด็กอนุบาลในโรงเรียน ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ พบว่า ครูมีการวางแผน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย ประเมินพัฒนาการเด็กครอบคลุมทุกด้าน โดยปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ ครูมีภาระงานมาก จากการสัมภาษณ์ สังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน และศึกษาเอกสาร ไม่พบการวางแผน สำหรับ การดำเนินงาน ครูมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประเมินพัฒนาการลงในแบบบันทึกพัฒนาการ แต่ไม่ พบการจัดบันทึก การสรุปผลการแปลความหมายข้อมูล ส่วนการนำผลการประเมินพัฒนาการเด็ก ไปใช้พบว่า ครูรายงานผลการประเมินให้แก่ผู้ปกครองและผู้บริหาร นอกจากนี้ยังพบว่า ครูมีความ เข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กอยู่บ้าง ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ พัฒนาการเด็ก ความเข้าใจเกี่ยวกับการทดสอบ และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้แฟ้มสะสมผลงาน เด็ก

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Warash (2005) ได้นำเสนอเรื่องการจัดทำสารนิทัศน์ที่ช่วยยกระดับโปรแกรมการศึกษาของครู โดยนำกระบวนการจัดทำสารนิทัศน์ใส่ไว้ในหลักสูตรการศึกษาของครูและจัดให้นักศึกษาครูได้เข้าไปปฏิบัติการจัดทำสารนิทัศน์ในโรงเรียนเรกจิโอ เอมีเลียซึ่งได้จัดไว้เป็นชั้นเรียนทดลอง โดยให้นักศึกษาครูได้ฝึกสังเกต จดบันทึก ถ่ายภาพและบันทึกเสียงการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนนั้น ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์นี้เป็นประโยชน์อย่างมากในการช่วยให้ครูเข้าใจว่าเด็กเรียนรู้อะไร อย่างไร และยังช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเด็กและการเรียนรู้ของเด็กให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กได้เป็นอย่างดี

MacDonald (2006) ทำการวิจัยเรื่อง การใช้สารนิทัศน์เพื่อการอย่างต่อเนื่องในชั้นเรียนอนุบาล กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้แก่ ครูอนุบาล จำนวน 5 คน โดยให้ความรู้และสอนวิธีการทำสารนิทัศน์ ให้ครูได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง และวางแผนร่วมกันในการทำสารนิทัศน์ ใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก 2) เรื่องราวของการเรียนรู้ และ 3) เรื่องราวเกี่ยวกับการเรียนรู้ของครู รวมถึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นระยะตลอดการจัดทำสารนิทัศน์ เพื่อเป็นการติดตามผลความก้าวหน้าทั้งในด้านตัวผู้เรียน และครู ผลการวิจัย พบว่ากระบวนการจัดทำสารนิทัศน์ แสดงให้เห็นถึงการจัดทำสารนิทัศน์ที่มีศักยภาพและประสิทธิภาพที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก ตลอดจนทำให้ครูมีความสามารถในวางแผน ประเมิน และสื่อสารกับผู้ปกครองด้วยข้อมูลที่เชื่อถือได้

Bjartveit (2008) ได้ทำการศึกษาการใช้โครงการบ้านผีสิงในการทำ ความเข้าใจ ความสนใจและความสามารถของเด็กโดยมองเชิงลึกและเปิดกว้างผ่านการจัดทำสารนิทัศน์ งานวิจัยนี้ได้รับอิทธิพลจากการสอนตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในห้องเรียนอนุบาลที่สอนโครงการเรื่องบ้านผีสิงทั้งช่วงเช้าและช่วงบ่าย เป็นเวลา 3 เดือน โดยใช้การถ่ายภาพ บันทึกคำสนทนา และเก็บผลงานศิลปะของเด็ก เป็นเครื่องมือในการทำ ความเข้าใจ ทักษะพื้นฐานของเด็ก ผลการวิจัย พบว่า การจัดทำสารนิทัศน์ช่วยให้เห็นผู้วิจัยเข้าใจการเรียนรู้ของเด็กเกี่ยวกับทักษะพื้นฐานในเรื่องสี รูปร่าง และจำนวน รวมถึงสังเกตเห็นความกลัวและวิธีการจัดการกับความกลัวของเด็กจากการให้เด็กเข้าบ้านผีสิง

Wong (2009) นำเสนอผลงานวิจัยเรื่องการใช้สุนทรียสนทนาในการพัฒนาวิชาชีพ ที่ช่วยสนับสนุนหลักการจัดทำสารนิทัศน์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูปฐมวัยที่ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับสารนิทัศน์ จำนวน 6 คน ที่ทำงานในสถานเลี้ยงเด็กที่ไม่แสวงหาผลกำไรเข้าร่วมสุนทรียสนทนาเป็นเวลา 8 สัปดาห์ ๆ ละ 1 ชั่วโมง โดยมีการบันทึกเทปและถอดเทปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยถามคำถาม 4 ข้อ ได้แก่ 1) คุณเห็นอะไรจากสารนิทัศน์ 2) คุณมีคำถามอะไรเกี่ยวกับสารนิทัศน์ 3) จากสารนิทัศน์ คุณคิดว่าเด็กได้เรียนรู้อะไร

4) คุณคิดอย่างไรเกี่ยวกับสิ่งที่นำมาให้คุณ คุณสามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในห้องเรียนได้หรือไม่ คำถามเหล่านี้ทำให้ผู้ร่วมวิจัยสะท้อนถึงความต้องการที่พยายามจะเข้าใจความคิด การตัดสินใจ รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายของเด็ก และในช่วงสุดท้ายเป็นช่วงการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติ โดยถามคำถามให้ผู้ร่วมวิจัยได้เชื่อมโยงกับงานสอนของตน ผลการวิจัยพบว่า ครูปฐมวัยที่เข้าร่วมรู้สึกถึงประสบการณ์ที่มีคุณค่าได้เรียนรู้การฟังและการสังเกตอย่างมีประสิทธิภาพในการตามความสนใจของเด็ก การใช้คำถามกับเด็ก ตลอดจนการพัฒนางาน สารนิทส์ช่วยให้มองเห็นความคิดของเด็กและท้าทายให้คิดเกี่ยวกับสมมติฐานของเด็ก